

Република Србија
Министарство просвете
Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања

Образовни стандарди за крај обавезног образовања
за наставни предмет

ГЕОГРАФИЈА

Јован Ромелић
Ђурђица Комленовић
Радојка Влајев

Београд, 2010.

Образовни стандарди за крај обавезног образовања за наставни предмет Географија

Издавач:

Министарство просвете Републике Србије

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд

За издавача:

др Жарко Обрадовић, министар просвете

др Драган Банићевић, директор Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања

Уредник:

др Ђурђица Комленовић, Институт за педагошка истраживања, Београд

Образовни стандарди за крај обавезног образовања развијани су у периоду од 2005. до 2006. године у оквиру пројекта **Развој школства у Републици Србији** – пројектна компонента **Развој стандарда и вредновање**. Национални просветни савет донео је, 19. 05. 2009. године, Одлуку о усвајању Образовних стандарда за крај обавезног образовања (број: 401-00-13/71/2009-06).

САДРЖАЈ

Увод.....	5
Шта су стандарди и зашто су потребни?.....	6
Фазе у развијању стандарда.....	6
Како се стандарди могу користити?	8
Области наставног предмета Географија.....	8
Образовни стандарди за предмет Географија	14
Садржина географског образовања.....	16
Стварно географско знање	16
Географски начин мишљења	18
Однос између садржаја географије као науке и Географије као наставног предмета	19
Повезаност Географије са другим наставним предметима.....	20
Примери задатака који илуструју стандарде за предмет Географија	21
Литература.....	35

УВОД

Ова брошура намењена је наставницима, ученицима и њиховим родитељима и садржи описе појединих области у овом предмету, листу дескриптора и примере задатака који су коришћени приликом тестирања и који могу да помогну наставницима да се лакше оријентишу у захтевима изнетим у стандардима. Трудили смо се да примери задатака буду репрезентативни у смислу тачног покривања садржаја дескриптора и да у највећој могућој мери одражавају предвиђени степен постигнућа ученика. У случајевима када та постигнућа нису била у складу са предвиђеним нивоом, имали смо две могућности: да захтеве прилагодимо постигнућима и да задржимо нивое без обзира што нису у складу са постигнутим резултатима. Током израде коначне листе стандарда, искористили смо и једну и другу могућност. Како је ова друга могућност осетљивија, а ми сматрамо да упркос резултатима треба инсистирати на базичним знањима и вештинама, у овој брошури дали смо баш оне задатке који показују раскорак између очекивања и постигнућа, као што је нпр. случај са одређивањем положаја места и тачака на Земљи или са препознавањем географских појмова на карти.

Стандарди у овој брошури креирани су тако да буду опште примењиви на све ученике на крају 8. разреда. Ипак, неки делови стандарда можда неће бити адекватни за ученике са посебним образовним потребама. Такође, има ученика који са лакоћом савладавају и трећи ниво. Стога, наставник треба да користи свој професионални суд приликом рада са ученицима, приликом постављања захтева ученицима, приликом оцењивања и извештавања о њиховом напретку.

ШТА СУ СТАНДАРДИ И ЗАШТО СУ ПОТРЕБНИ?

На основу циљева, задатака и наставних садржаја наставног предмета Географија за основну школу, као и статистичких показатеља на основу тестирања, изведени су стандарди знања за крај обавезног образовања. Ипак, неће сви ученици достићи оптимални ниво. Одређено постигнуће ученика утврђиваће се на основу неколико следећих фактора: квалитета школе коју похађају; кућног окружења у коме су подстакнути да уче; квалитета наставе; њихове способности и мотивације. Резултат тога је да ученици постижу различите *нивое постигнућа* у различито време. Тачни описи ових нивоа – *стандарди* – потребни су да наставници, ученици и родитељи могу да препознају различите нивое постигнућа и да настоје да побољшају квалитет и резултате учења.

На почетку рада стручни тим је усвојио дефиницију стандарда,

Стандарди су низ исказа који описују шта један ученик/ца *зна* и *уме* на одређеном нивоу постигнућа и у одређеном тренутку у току његовог/њеног образовања

Прихваћен је предлог консултантског тима да се стандарди ураде за три нивоа:

- Основни ниво
- Средњи ниво
- Напредни ниво

Стандард за ОСНОВНИ НИВО – знање и вештине којима је овладало 80% или више ученика

Стандард за СРЕДЊИ НИВО – знање и вештине којима је овладало 50% и вишеученика.

Стандард за НАПРЕДНИ НИВО – знања и вештине којима је овладало око 25% ученика

ФАЗЕ У РАЗВИЈАЊУ СТАНДАРДА

Предлог стандарда за Географију дефинисао је стручни тим кога су чинили: професори основних и средњих школа, професор Географског факултета Универзитета у Београду, професор Природно-математичког факултета, Департмана за географију, туризам и хотелијерство Универзитета у Новом Саду, стручни консултант из Института за психологију у Београду и координатор предложен од стране Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања. У изради Предлога стандарда пошло се од актуелних циљева образовања, циљева наставног предмета, важећег Плана и програма Географије у основној школи, стручних знања и искуства у настави.

Кратак преглед главних корака у развоју стандарда дати су у наставку¹.

1. Стручни тим је анализирао планове и програме, уџбенике и остале материјале за предмет Географија ради формулисања предметних *области*. Целокупно градиво Географије у основној школи подељено је на четири целине - *области*.

2. У оквиру сваке *области*, стручни тим је идентификовао знања и вештине које ученици на највишем и најнижем нивоу способности (ниво 1 и 3) треба да покажу. Кратким исказима (*дескрипторима*) описане су ове способности за одређени ниво.

3. Стручни тим је сачинио по десет питања (*задатака*) ради тестирања знања или вештина дефинисаних предлозима дескриптора на свим нивоима.

4. На мањем узорку урађено је *пилот тестирање*. Овим *пилот тестирањем* провераван је суштински модел и добијене су информације о квалитету тестовних задатака и о дефинисаним дескрипторима.

5. Користећи информације из пилот теста, стручни тим је модификовао предлоге дескриптора и припремио је довољан број задатака да тестира све предвиђене области, односно наставни предмет у целини.

6. Емпиријско истраживање великог узорка ученика обезбедило је објективне доказе о томе шта ученици на различитим нивоима способности знају и умеју да ураде. Истовремено је, од наставника географије у школама где је тестирање ученика извршено, тражено да дају своје мишљење о тежини задатака којима су тестирана знања и вештине ученика.

7. Након тестирања, ученички одговори су вредновани, а добијени подаци анализирани. Стручни тим је анализирао резултате у свакој области и закључио је да могу да се дефинишу три нивоа постигнућа и 28 (двадесет осам) одговарајућих дескриптора. Ти искази представљају садржај Предлога стандарда за крај обавезног образовања, које су приказани у овој брошури.

¹ Потпуни детаљи процеса развоја стандарда дати су у техничком извештају који је израдио Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

КАКО СЕ СТАНДАРДИ МОГУ КОРИСТИТИ?

Стандарди постигнућа имају три основне сврхе:

- *Да унапреде наставни процес*

Стандарди појашњавају знања и вештине које ученици треба да развију у процесу њиховог образовања. Наставници могу користити стандарде да би усредсредили свој рад на ове кључне компетенције. Ученици, такође, могу јасно да виде који су им циљеви и да усредсреде своје напоре на усвајање неопходних знања за виши ниво.

- *Да помогну наставницима у ефикаснијем вредновању ученичких знања и умења у циљу остваривања бољих резултата и напредовања ученика*

Наставници могу да користе стандарде да би развили тестове и остале форме оцењивања на основу којих би уочили да ли су ученици савладали кључне компетенције које се захтевају на одређеном нивоу постигнућа. Анализом добијених резултата, наставници и ученици могу да уоче недостатке, да их отклоне и превазиђу.

- *Да помогну школама и наставницима да процене способности својих ученика према националним стандардима постигнућа*

Стандарди у овој брошури примењују се у свим основним школама. Стога их школа може користити да би пратила постигнућа ученика у поређењу са националним очекиваним стандардима. Може их, такође, користити да би вредновала свој рад током времена и утицала на квалитет наставног процеса и нивое постигнућа ученика.

ОБЛАСТИ НАСТАВНОГ ПРЕДМЕТА ГЕОГРАФИЈА

Стручни тим за предмет Географија предложио је стандарде који су описани у четири области и на три нивоа постигнућа, различите тежине, когнитивне комплексности и обима географских знања и вештина.

Стандарди су дефинисани за следеће области:

ГЕОГРАФСКЕ ВЕШТИНЕ

ФИЗИЧКА ГЕОГРАФИЈА

ДРУШТВЕНА ГЕОГРАФИЈА

РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА

Област *ГЕОГРАФСКЕ ВЕШТИНЕ* чини скуп знања и практичних вештина којима ученици треба да овладају у настави географије и односе се на познавање оријентације у простору, практично коришћење и познавање географске карте, коришћење статистичког или другог материјала који је систематизован у табеле, дијаграме, схеме и моделе. У том погледу географска настава пружа могућност ученицима да у континуираном раду са географским картама савладају вештину једноставнијег и сложенијих облика читања и то не само општих већ и тематских и специјалних карата. Сталном пропратном употребом географске карте знање се проширује, продубљује, упознају се различити аспекти карте, уавршава њена практична примена.

Наставни садржаји из картографије имају велики образовни значај јер чине основу за разумевање свих аспеката географске науке и наставе, али имају и општеобразовни значај због потребе коришћења карата скоро у свим области човекове делатности. Када се анализира значај примене картографског знања у географији, може се рећи да картографски метод омогућава да се прецизно одреде просторне структуре у одређеном географском простору, да се на егзактан начин изразе размештај и локација објеката, појава и процеса; односно њихова дисперзија, концентрација, међусобни просторни однос, димензије и слично.

Обрада картографских садржаја на најбољи начин може се реализовати уз примену теренског рада и у оквиру њега са применом посматрања, мерења, бележења и цртања. Важну улогу имају наставни објекти и средства као што су поједини наставни модели, нарочито глобуси, модели пројекција географског координатног система и слично. Уколико се обрада ових наставних садржаја заснива на примени оскудних наставних средстава, објашњења наставника морају бити јасна, треба да се заснивају на корелацији са математиком, различитим врстама мерења објеката у простору и њиховог поређења димензија, међусобног просторног и визуелног односа.

У настави географије, веома је значајно развијање ученичких вештина за коришћења статистичког материјала који је систематизован у табелама и дијаграмима или се налази у тексту. Ова вештина се односи на начин повезивања квантитативних показатеља са садржином основног текста, интерпретацију квантитативних вредности у оквиру посебног система података, интерпретативно повезивање података са раније усвојеним знањима, опредељење за памћење одређених бројки или коришћење других бројки као чињеничну основу за утврђивање узрочно-последичних веза, односа и слично.

Једна од основних вештина јесте правилно географско посматрање које има практични аспект с обзиром на то да обухвата систем и редослед поступака који могу бити уврштени у одређене моделе, зависно од тога на коју геосферу или врсту географског простора се односе.

Предуслов изворног усвајања географских садржаја јесте овладавање вештином одговарајућег географског начина истраживања и интерперетације простора. Овакав начин сагледавања стварности треба током времена да добија и карактеристике навике.

У оквиру учења садржаја из математичке и физичке географије постоји добра могућност стицања вештина, навика руковања различитим мерним инструментима, регистравања и обраде података које они показују.

Прегледачи и оцењивачи тестова запазили су, а резултати су то и потврдили, да већина ученика не уме да се оријентише на географској карти. Напомињемо да је у настави географије неопходно коришћење географских карата на свим типовима часова и у свим облицима наставног рада. Поред географских карата потребно је користити табеле, дијаграме, схеме и остале дидактичке материјале који доприносе очигледности и трајности знања и умења.

Увод у област *ФИЗИЧКА ГЕОГРАФИЈА* чине математичкогеографски садржаји који имају за задатак да означе положај Земље у васиони и Сунчевом систему; однос Земље према другим небеским телима као и утицај које ова тела имају на Земљу; законитости кретања Земље и других небеских тела.

За ученике основне школе посебно може бити тешко разумевање Земљине ротације, револуције и последица ових кретања. Због тога је потребно посебну пажњу посветити пажљивом утврђивању овог градива, како би се могао постићи висок степен разумевања и адекватног прихватања садржаја. То ће бити предуслов за касније усвајање низа других појмова везаних за смену обданице и ноћи, годишњих доба, климатских појасева, односно свих појмова карактеристичних за време и климу и уопште појаве и процесе у атмосфери.

Садржаји опште физичке географије обухватају систем знања о географском омотачу. Ово знање је систематизовано по геосферама (атмосфера, литосфера, хидросфера, биосфера); у оквиру њих ученици упознају предмете, појаве и процесе, гранске и међугранске везе, као и посебне географске законе. Када се обрађују географски процеси, потребно је нарочито указати на ток географских квантитативних промена и њихов карактер и објаснити како такве промене могу у одређеним тренуцима да утичу на квалитативни преображај, односно на развој. У току обраде сваке геосфере појединачно треба водити рачуна да ученици што боље схвате и прихвате суштину гранских веза или веза у оквиру једне сфере омотача. Најбољи начин је када се указује на принципе веза, да би се упоредо с тим, на основу појединих примера, показало како те везе функционишу у већем броју варијанти или случајева. Тиме ће ученицима бити омогућено да боље схвате законитости веза, њихове типичности, али и атипичности. Пошто су атипичности географских гранских веза доста честе, потребно их је што више презентирати јер ће се тиме пружити могућност да ученици схвате суштину географске логике.

Гранске везе у оквиру геосфера се понашају по посебним законима и њима се посвећује највећа пажња, будући да су ученици кроз градиво друштвене и регионалне географије прихватили или су наишли на низ примера који илуструју функционисање гранских веза и посебних закона. Савлађивањем законитости у оквиру геосфера, постепено се залази у случајеве међугранских веза. Као резултат таквих веза које омогућавају разумевање и законитости планетарних размера, залази се и у суштину таквих закона као што су зоналност, азоналност, интегралност, ритмичност и др.

Природногеографски садржаји поседују одговарајуће васпитне компоненте које су остварљиве у садржајима који се односе на утицај људског рада на промене у природи и искоришћавање природних сила и ресурса за побољшавање животних услова. Из овога произилази компонента везана за формирање еколошке културе код ученика.

Битно је да предочена узрочност између појава и процеса, како је раније поменуто,

не треба да буде дата само линеарно (формалнологично), већ и у виду исправних стварних, повратних узрочно-последичних веза. Анализа наших уџбеника за основну школу показала је да је обострана, комплексна узрочност нарочито примењивана у темама које обрађују атмосферу и биљни и животињски свет. Тако је у овим садржајима створена најбоља могућност да ученици схвате да поједине компоненте геосфера имају улогу географских фактора (климатски елементи, на пример, у међусобном утицају или утичући један на другог).

Градиво из физичке географије где год је то могућно треба реализовати у корелацији са појединим предметима из домена природних наука, као што су физика, хемија, биологија.

У области физичка географија прегледачи и оцењивачи су на основу резултата утврдили да ученици не познају довољно димензије Земље и последице Земљиног облика и њених кретања, познавање геосфера и препознавање њихових основних одлика као и одлика објеката, појава, процеса и односа у Земљиним сферама. Ученици најмање познају биосферу, биљне и животињске заједнице и климатску и биогеографску зоналност. Неопходно је уједначавање знања о геосферама, познавање њихове разноврсности, разноликости, сложености и повезаности, и разумевање општих законитости у географском омотачу Земље.

Област *ДРУШТВЕНА ГЕОГРАФИЈА* чине друштвеногеографски и економскогеографски садржаји који се односе на становништво, насеља и привреду. Ови садржаји су комплексни и обухватају обраду појмова који су кључни за разумевање разних друштвеногеографских појава, процеса и веза на Земљи.

У основној школи друштвеногеографски садржаји су грански уклопљени у регионално географске теме са преовлађивањем хоризонталног али и вертикалног и регионалног приступа. Најчешћа обрада појединих делатности и грана условљава, поједностављен методски поступак којег чине комплекс са недовољно израженим могућностима варијација метода. Осим тога у основној школи у гранским садржајима који садрже обраду фундаменталних појмова, преовлађују физичкогеографски појмови, картографски појмови, мало друштвеногеографски, са готово потпуним одсуством економскогеографских. Отуда, када се ови појмови појаве у контексту регионалне географије за ученике представљају потпуну непознаницу, или недовољно систематизован и делимично схваћен систем појмова, процеса, веза и законитости. Усложњавању проблема доприносе промене које неретко имају карактер обрта који доводе до противуречности не само у размештају елемената регија, развојних тенденција већ и законитости.

Избор методског поступка који се користи у обради друштвеногеографских садржаја треба обавезно да буде обогаћен и заснован на савременим научним достигнућима и прилагођен узрасту ученика и њиховим различитим могућностима.

У области друштвена географија задаци су, највећим делом, добро урађени. Познавање и разумевање савременог света и друштвеноекономских појава и процеса у савременом свету значајно је за разумевање и целовито схватање одређеног простора и његових токова развоја. Прегледачи и оцењивачи и стручни тим су кроз анализу резултата утврдили да су у овој области слабија знања: о распореду становништва на Земљи, узроцима миграција, појединим привредним делатностима и неким међународним орга-

низацијама које се залажу за очување мира у свету, за људска права и решавање хумани-тарних проблема. Треба инсистирати на усвајању основних информацијама о значају и седиштима међународних организација (UN, UNESCO, UNICEF, FAO, Међународни суд, ЕУ, Црвени крст И Црвени полумесец).

Област *РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА* чини скуп географског знања/чињеница, ве-за и законитости на комплексном географском простору испреплетаном деловањем при-роде и људи, чиме се указује на обележја, проблеме и специфичности регија у свету и регија у нашој земљи.

Регионална географија је комплексна научна дисциплина која обједињује научне резултате посебних географских дисциплина на конкретном простору Земљине површи-не. Према дефиницији М. Васовића (1971), географска регија је „део простора Земљи-не површине испуњен објектима који су аорганиског порекла (рељеф, тле, клима, воде), органиског (биљке, животиње, човек као физичко биће) и антропогеног порекла (људско друштво и његове видљиве творевине у простору)“. У регионалној географији је веома тешко извршити издвајање и разграничавање географских регија, односно регионализа-цију, нарочито ако се на том простору укрштају природни и друштвени елементи у сло-женим комбинацијама. Отуда границе између појединих регија нису оштре, прецизне. Оне су најчешће у облику ширих појасева који у себи садрже елементе суседних регија.

Комплексне географске регије се могу издвојити применом критеријума физионо-мичности, односно уз помоћ фактора који су толико карактеристични да одређеној регији дају главни, обележавајући печат. Тако се на једном простору највише истичу климатске особености зоналног карактера, које дају снажну особеност простору и утичу на специфич-ности у формирању хидрографске особености, на рељеф и биљни свет. На другим неким просторима најважнију улогу у изгледу регије имају формиране специфичне људске творе-вине, на пример, обрадиве површине, изразита концентрација индустријске производње и слично. Иако се може извршити подела на природногеографске и друштвеногеографске регије, у стварности се чисте регије оваквог карактера не јављају, што значи да су најчешће комплексног, мешовитог карактера. Код многих регија код којих доминира природна ком-понента човек је својим деловањем утицао на њен идентитет, због чега их је немогућно издвојити и окарактерисати као природне регије. С друге стране, на оним просторима где је човекова делатност утицала на формирање доминантних културно-географских компо-нената, природна основа може да утиче на идентитет регије у тој мери да осим преовла-ђујуће културне групе елемената и природни дају додатне карактеристике, без којих се не може замислити карактеристична физиономичност, односно идентитет регије.

Регионална географија са својим принципима, методама и резултатима проуча-вања од великог је значаја за реализацију различитих аспеката просторног планирања. Ова прагматична људска делатност, било да служи потребама пољопривреде, индустри-је, саобраћаја, туризма или другим делатностима, не може да реализује своје задатке а да не полази од резултата регионалне географије. Осим тога, основни смисао географске науке треба тражити у регионалној географији. Од простора се полази и на његовој реал-изацији се географска истраживања завршавају. Поменути и други разлози су утицали да се регионалногеографским садржајима да значајно место. Да би ученици разумели и правилно прихватили регионалне географске садржаје, потребно је поћи од адекватног методском поступка и његовог даљег неговања и усавршавања.

Када се ради о наставној интерпретацији регионалногеографских садржаја, сматра се да је основна дилема у томе да ли је потребно обрађивати сваку већу регионалну целину или изабрати карактеристичне регије (макрорегије) и њих обрадити. Оба приступа имају своје позитивне и негативне пропратне последице.

Учење сваке појединачне географске регије значи укључивање врло обимних садржаја у наставне програме. Ако се томе дода ограничени број часова који стоји на располагању, то се оваква наставна материја мора обрађивати кратко, а тиме и површно. Због тога се приступа комбинованој методи, односно обради великих географских регија, а затим обради држава на основу примене репрезентативних метода. На овај начин се пружа могућност да се обрадом репрезентативних целина зађе у њихову проблематику на начин који омогућава сазнавање оних појава и процеса који довољно научно репрезентују одређену врсту простора. Осим тога пажљивим методолошким приступом при обради макрорегија и држава ствара се могућност да ученици прихвате суштину научног приступа одређеној, дефинисаној географској просторној јединици, да уоче разлику између лаичког и географског научног приступа у истицању специфичности таквих целина. Примена метода егземпларности је специфична када се ради о ставу према просторној удаљености државе. Ту важи правило да просторно блиске земље треба у потпуности обрађивати, првенствено због чињенице да су контакти са овим земљама чешћи, свестранији, као и због чињенице да због близине тих земаља ученици о њима имају у просеку већи фонд знања.

Методичке особености регионалногеографских садржаја условљене су низом фактора. У првом реду су то карактеристике регионалне целине, а затим избор, доступност, количина и квалитет материјала који омогућава одређени степен предочавања, односно постизања очигледности. Другим речима, примена методског поступка зависи од удаљености земље, величине простора, степена проучености, развојних способности ученика и других фактора.

Наставна обрада географије домовине пружа могућност примене сложеног методичког поступка. За наставу ове географије од посебне је важности примена поступности која се огледа у обради локалне средине, односно завичајне географије у ранијим разредима основне школе. Потом се током обраде и других географских садржаја нерационалног карактера, с времена на време, износе примери из земље, као најближи, најочигледнији. Према томе, ученици су често засипани информацијама о својој земљи. Задатак географије је да уз примену разноврсног методског поступка селекционишу садржаје и ставе у функцију географске научне обраде.

Кроз регионалну географију ученици целовито сагледавају одређени простор (континент, регију, државу), уочавају разноврсност, индивидуална, особена обележја географских просторних целина и примењују стечена знања из области физичке и друштвене географије. Основу уочавања просторности треба да чине географске карте, почев од локалне средине до најудаљенијих простора на Земљи. Недовољно познавање карте и слаба оријентација на географској карти утицали су на резултате и у овој области. Код одређивања географског положаја регија и држава на географским картама, ученици су показали слабије резултате. Поред тога, ученици не познају појам регије. Тако нпр. ученици нису препознали највећа полуострва Азије. Нису могли да наведу имена река у нашој земљи са највећим хидроенергетским потенцијалом. Не препознају посебности и специфичности регија наше земље, Европе и света.

Образовни стандарда за предмет Географија²

ОБЛАСТ	ОСНОВНИ НИВО Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на основном нивоу.	СРЕДЊИ НИВО Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на средњем нивоу (подразумева се да је ученик/ца савладао/савладала и све захтеве са основног нивоа)	НАПРЕДНИ НИВО Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на напредном нивоу (подразумева се да је ученик/ца савладао/савладала и све захтеве основног и средњег нивоа)
1. ГЕОГРАФСКЕ ВЕШТИНЕ	Ученик/ученица: ГЕ.1.1.1. разуме појам оријентације и наводи начине оријентисања ГЕ.1.1.2. наводи и описује начине представљања Земљине површине (глоб и географска карта) ГЕ.1.1.3. препознаје и чита географске и допунске елементе карте	Ученик/ученица: ГЕ.2.1.1. одређује стране света у простору и на географској карти ГЕ.2.1.2. одређује положај места и тачака на географској карти ГЕ.2.1.3. препознаје и објашњава географске чињенице - објекте, појаве, процесе и односе који су представљени моделом, сликом, графиком, табелом и схемом ГЕ.2.1.4. приказује понуђене географске податке: на некој карти, картографским изражајним средствима (бојама, линијама, простим геометријским знацима, симболичким знацима ...), графиком, табелом и схемом	Ученик/ученица: ГЕ.3.1.1. доноси закључке о просторним (топографским) и каузалним везама географских чињеница - објеката, појава, процеса и односа на основу анализе географске карте
2. ФИЗИЧКА ГЕОГРАФИЈА	Ученик/ученица: ГЕ.1.2.1. именује небеска тела у Сунчевом систему и наводи њихов распоред ГЕ.1.2.2. описује облик Земље и препознаје појаве и процесе везане за њена кретања ГЕ.1.2.3. именује Земљине сфере (литосферу, атмосферу, хидросферу, биосферу) и препознаје њихове основне одлике	Ученик/ученица: ГЕ.2.2.1. описује небеска тела и њихова кретања ГЕ.2.2.2. разликује и објашњава географске чињенице - објекте, појаве, процесе и односе у Земљиним сферама (литосфери, атмосфери, хидросфери, биосфери)	Ученик/ученица: ГЕ.3.2.1. препознаје димензије Земље и објашњава последице Земљиног облика и њених кретања ГЕ.3.2.2. објашњава физичко-географске законитости у географском омотачу (климатску и биогеографску зоналност) и наводи мере за његову заштиту, обнову и унапређивање

² Сви стандарди у овом документу означени су на следећи начин: ГЕ – скраћеница за назив предмета; први број као ознака за ниво (1. – основни ниво, 2. – средњи ниво, 3. – напредни ниво); други број као ознака за област (1., 2., 3., 4...); трећи број као редни број стандарда у одређеној области на одређеном нивоу.

3. ДРУШТВЕНА ГЕОГРАФИЈА	<p>Ученик/ученица:</p> <p>ГЕ.1.3.1. познаје основне појмове о становништву и насељима и уочава њихов просторни распоред</p> <p>ГЕ.1.3.2. дефинише појам привреде и препознаје привредне делатности и привредне гране</p>	<p>Ученик/ученица:</p> <p>ГЕ.2.3.1. разликује и објашњава кретање становништва (природно и механичко) и структуре становништва</p> <p>ГЕ.2.3.2. именује међународне организације у свету (EU, UNICEF, UN, UNESCO, FAO, Црвени крст)</p>	<p>Ученик/ученица:</p> <p>ГЕ.3.3.1. објашњава утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај становништва и насеља</p> <p>ГЕ.3.3.2. објашњава утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привреде и привредних делатности</p>
РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА	<p>Ученик/ученица:</p> <p>ГЕ.1.4.1. препознаје основне природне и друштвене одлике наше државе</p> <p>ГЕ.1.4.2. именује континенте и препознаје њихове основне природне и друштвене одлике</p>	<p>Ученик/ученица:</p> <p>ГЕ.2.4.1. описује природне и друштвене одлике наше државе и наводи њене географске регије</p> <p>ГЕ.2.4.2. описује природне и друштвене одлике континентата и наводи њихове географске регије</p>	<p>Ученик/ученица:</p> <p>ГЕ.3.4.1. објашњава географске везе (просторне и каузалне, директне и индиректне) и законитости (опште и посебне) у нашој земљи и уме да издвоји географске регије</p> <p>ГЕ.3.4.2. објашњава географске везе (просторне и каузалне, директне и индиректне) и законитости (опште и посебне) у Европи и уме да издвоји географске регије</p> <p>ГЕ.3.4.3. објашњава географске везе (просторне и каузалне, директне и индиректне) и законитости (опште и посебне) на ваневропским континентима и уме да издвоји географске регије</p>

Стручни тим за предмет Географија верује да ће ови стандарди, уколико буду прихваћени у наставној пракси, бити схваћени као алат који треба да помогне:

- ученицима у напредовању,
- наставницима у објективнијем оцењивању и побољшању начина и организације наставе,
- родитељима у праћењу постигнућа њихове деце,
- да знања која се стичу у школи буду трајна, трансферна и од велике употребне вредности.

САДРЖИНА ГЕОГРАФСКОГ ОБРАЗОВАЊА

Под географским образовањем и васпитањем подразумева се организовано, планско и систематско усвајање географских знања, географске културе и развијање специфичних форми географског логичког мишљења. Географско образовање обухвата три категорије:

- стварно географско знање,
- географски начин мишљења,
- корисно умење и навике.

Стварно географско знање

Стицање географског знања чини први и основни циљ реализације васпитно-образовног процеса географије. Елементи знања из географије су:

- *географске чињенице,*
- *географске везе и*
- *географске законитости.*

Географске чињенице обухватају знања о географским објектима, појавама, процесима и односима. Географске чињенице представљају најважније мерило информативне оптерећености ученика. Ученици треба да памте одређени број чињеница јер је то неопходни услов за разумевање суштине географске средине, одвијања и тенденције кретања у овој средини. Највећи део географских чињеница ученици усвајају при обради физичко-географских и друштвеногеографских садржаја.

Географске објекти су основне јединице у географској средини. Њих чине предмети, ствари, лица која се виде и која могу бити предмет посматрања у простору. То су, на пример, планине, котлине, реке, мора, градови и слично.

Географске појаве се надовезују на објекте. Када се јаве у међусобном односу, оне могу бити узрок или последица тог односа. Изражене су као температура ваздуха, инсолација, водостај, таласање, трансгресија, земљотрес, вулканске ерупције.

Географски процеси означавају ток, пут и начин којим нешто постаје, бива и развија се у географској средини. Они обухватају категорије као што су дефлација, бочна ерозија, тектонски покрети и др. *Географски односи* чине феномене који се изражавају одређеном позицијом њених битних елемената, као што су густина насељености, природни прираштај, средња температура ваздуха, релативна влажност ваздуха, облачност.

Географске везе чине суштину географске науке и кључни разлог њеног уврштавања у систем наука. Без географских веза географија би представљала скуп чињеница, можда систематизованих, али не у духу праве науке и према томе без икакве користи. Везе

могу бити просторне или топографске и каузалне. Просторне везе произилазе из међусобног просторног односа објеката и појава који се међусобно налазе на ближем или даљем растојању или је тај просторни однос изражен у виду специфичне позиције у односу на страну света или географски координатни систем. Каузалне везе имају логички карактер и одражавају однос објеката и појава према систему узрок–последича. Географске везе могу бити *унутрашње* које се односе на интерност једне просторне географске целине, *спољашње* које делују између географских целина. Међусобне везе такође могу бити *директне* (појаве су у непосредној повезаности) или *индиректне* (веза између две појаве се остварује посредством треће појаве) и сл. Географске везе могу бити на различите начине категорисане и могу се разврстати у следеће групе:

- физичкогеографске везе (зоналне, асоналне),
- везе између природне средине и друштва и
- друштвеногеографске везе.

Узрочна повезаност две појаве, од којих је једна узрок а друга последица јесте најједноставнија форма повезаности. То је линеарна или формалнологична повезаност. Међутим, у објективној стварности постоји свеопшта повезаност и узајамна зависност појава, предмета и процеса. За њу је карактеристично да поседује условљеност повратног и разуђеног карактера. Отуда, ако се утврђује непосредан узрок неке појединачне појаве, обично се поједностављује стварна повезаност, јер се тиме појава издваја из њене свеопште повезаности са другим појавама.

Географске законитости имају емпиријски карактер, што значи да су настале као резултат људског искуства и као такве могу бити подвргнуте променама уколико нова искуства докажу да постојећим законитостима треба нешто придодати, изменити их, одбацивати поједине њихове делове или аспекте. Географске законитости представљају организацију географских чињеница на највишем нивоу, тако да познавање њихове суштине од стране ученика представља највише вредновани ранг усвојеног знања.

Географске законитости могу бити опште и посебне. *Опште* законитости су карактеристичне за цео геомотах а *посебне* усмеравају и дају специфичност феномена појединачних геосфера. Посебни географски закони испољавају своје дејство у неким ужим областима географске стварности - у атмосфери, литосфери, хидросфери, педосфери и биосфери. Ти закони су најчешће физички, хемијски, биолошки и делују у специфичним условима географске стварности. Такви закони представљају идеалну основу, полазни моменат за успостављање логичке и саржајне корелације међу предметима. Посебне законе налазимо и у друштвеној географији – у географији становништва и насеља као и у привредној географији. Они су, у ствари, закони политичке економије који делују у посебној друштвеној и привредној средини.

У настави географије могу се користити законитости као што су: закон целовитости (интегритета), кружење материје, закон ритмичности, закон зоналности, закон асоналности.

Са дидактичког становишта, познавање географских законитости је од великог значаја. Помоћу њих је разумевање и схватање посебног, појединачног једноставније и потпуније, а растерећује се и механичко памћење. У васпитно-образовном процесу, ука-

зивањем на дејство појединих закона, потребно је појаснити и начине на који ти закони дејствују, како се испољавају. Географски закони не стоје изнад појава. Они се налазе у самим појавама, као њихова унутрашња повезаност, као оно битно, опште што је својствено појединачним појавама. Они увек налазе свој израз у посебном, у маси посебних појава. Али, испољавајући се у посебном, закон се не може непосредно поклапати с тим посебним. Закон није ништа друго него оно што је средње код масе појава, очишћено од свега случајног и небитног.

Географски начин мишљења

Географски начин мишљења произилази из специфичног методолошког склопа којим географска наука приступа проучавању стварности. Она је, разумљиво предмет проучавања и других наука, али оне то чине са другачијих аспеката.

Основне карактеристике географског начина мишљења су:

- *уочавање просторности,*
- *комплексност посматрања,*
- *способност откривања каузалних веза,*
- *уочавање разноврсности,*
- *утврђивање индивидуалности,*
- *генетски приступ,*
- *способност да све географске чињенице, везе и законитости буду сврставане у одређене појмовне категорије и системе.*

Уочавање просторности. Простор је основна категорија у географском схватању и прихватању света. Просторност се испољава на два начина. Сваки географски објект има своју величину, димензије, али се такође сваки од њих налази у одређеном положају, просторној позицији у односу на друге просторне јединице. Основу уочавања просторности треба да чини географска карта, али и терен (географска екскурзија), почевши од локалне средине до удаљенијих простора.

Комплексност посматрања. Суштина овог сегмента географског начина мишљења састоји се у томе да се елементи географске стварности не посматрају као изоловане јединке и не констатују поједностављено, изоловано и независно од других делова одређеног географског простора, односно дефинисане просторне таксономијске јединице. Напротив, географија треба да прихвата предмете, појаве, процесе у свој њиховој сложености и повезаности.

Способност откривања каузалних веза. Ова особина географског начина мишљења произилази из потребе и стицања способности оног који се на било који начин, или из било којег разлога, бави географијом, да открива узрочно-последичне везе између објеката, појава и процеса.

Уочавање разноврсности географске стварности. Суштина ове компоненте мишљења јесте у томе да географ треба да уочава разноврсност и разноликост објеката, појава, процеса и просторних целина. Најпре се проналазе *индивидуализирајућа обележја* на основу којих уочавамо по чему се међусобно разликују просторне целине. Разумевање разлика је само услов да се разноврсност компетентно објасни различитим природним друштвеногеографским, историјским и другим факторима.

Утврђивање индивидуалности. Битно је да се нађу индивидуална, особена обележја географских предела, држава, објеката или других географских просторних целина путем њиховог упоједињавања. По особинама које су само једноме својствене, врши се њихово издвајања тако да свако буде третиран сам за себе. После тога „долази до стварања *опите слике* истицањем и логичким повезивањем особених црта објеката“ (Ђере, 1981, 15).

Генетски приступ има своју суштину у томе што се географска стварност посматра као динамичан феномен који је изложен сталним променама, односно кроз настанак, развој и нестанак. То значи да садашња конституција Земљине површине није вечита, већ је изложена сталним променама.

Један од елемената географског начина мишљења је и *способност да све географске чињенице, везе и законитости буду сврставане у одређене појмовне категорије и системе.*

ОДНОС ИЗМЕЂУ САДРЖАЈА ГЕОГРАФИЈЕ КАО НАУКЕ И ГЕОГРАФИЈЕ КАО НАСТАВНОГ ПРЕДМЕТА

Географија као наставни предмет не чини умањену копију науке, већ се њени садржаји разликују од научних по обиму, дубини залажења и систему излагања садржаја.

Разлика по *обиму* састоји се у томе што су у наставном предмету укључени садржаји који чине најосновнији део науке, али и део који је одабран тако да одговара узрасту ученика.

Разлика у *дубини залажења у садржаје* означава чињеницу да географска наука садржи појаве, процесе и односе до најсложенијих аспеката, док географија као наставни предмет садржи тумачења само до оног нивоа који су разумљиви ученицима одређеног узраста. Али, и поред ових разлика, наставни предмет може (мора) садржати у себи, као што је истакнуто, само научне истине.

Разлика у *систему излагања садржаја* заснива се на томе што се у науци примењује научно-логички систем од *једноставнијег ка сложенијем*, а у настави географије систем од *(ученицима) познатијег ка (ученицима) непознатијем*. То значи да се може догодити да је у науци нешто објективно сложеније у односу на друге делове градива. Међутим, ако је то ученицима познатије, онда се у настави географије оно ставља у ранију фазу усвајања.

ПОВЕЗАНОСТ ГЕОГРАФИЈЕ СА ДРУГИМ НАСТАВНИМ ПРЕДМЕТИМА

Карактер географске науке је такав да она показује сталну потребу да се презентовање њених садржаја у настави одвија тако да ученици добијају целовиту (све оно што је кључно) и комплексну (саставни елементи у стању интеракције) слику географске стварности. Да би се то постигло, потребно је повезати географске наставне садржаје са садржајима других предмета. Повезаност/корелација подразумева и процес сталног повезивање делова садржаја у оквиру географије. У настави оно означава „функционално повезивање и усклађивање наставних садржаја из различитих предмета који су слични или се међусобно допуњавају“ (Јеврић, 1983). То би требало да значи да се без познавања наставне материје сродног предмета не могу потпуно схватити и научити одговарајући слични географски садржаји. Исто тако, без разумевања и познавања физичкогеографских и друштвеногеографских садржаја није могућно схватити регионалногеографске садржаје. Али претходна констатација није и једино прихватљива. Она важи и у границама само гранских или међугранских садржаја. Уосталом, у оквиру физичке географије, хидролошки феномени се не могу схватити без познавања елемената климатологије; законитости локације и размештаја прехрамбене индустрије могу се разумети ако се добро савлада пољопривреда датог простора, итд.

Повезаност/корелација географије са другим предметима може се остварити на три начина:

- у виду *хоризонталне повезаности/корелације*, када се географски садржаји и градиво других предмета обрађују истовремено;
- у виду *дијагоналне повезаности/корелације* када се такви садржаји повезују у различито време или се садржаји географије везују за већ обрађене садржаје других предмета;
- у виду *вертикалне повезаности/корелације* која се састоји у успостављању везе у оквиру географије и то са садржајима који су раније обрађени или са оним који ће бити обрађени.

Повезаност/корелација, према томе, представља поступак који је неопходно спроводити у настави географије. Услов редовне и успешне реализације чини претходна израда *оперативних планова повезаности/корелације*.

Да би се овај проблем решио на адекватан начин, потребно је да наставник поред познавања наставних планова и програма из географије, упозна и планове и програме других предмета. Полазећи од тога, наставник планира и организује сарадњу са наставницима корелативних предмета, утврђујући да ли су они и у којој мери заинтересовани за сарадњу и заједнички рад на припреми и практичној примени корелације.

Ако постоје услови да се корелација оствари, потребно је да наставник пође од става да се корелација не врши формално, већ да се прихвати као „планирана активност с циљем да се побољша квалитет и структура наставних садржаја, развија логичко мишљење, да знања постану трајнија (...) да се оствари принцип комплексности, ученицима се пружи могућност реалнијих представа о природи и друштву“ (Јеврић, 1983).

Примери задатака који илуструју стандарде за предмет Географија

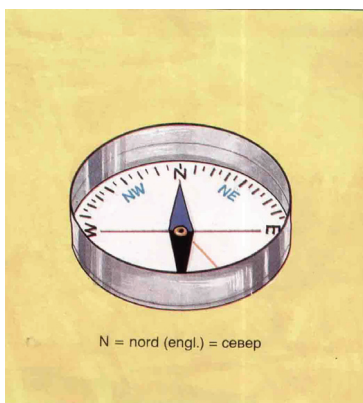
НИВО 1

ГЕОГРАФСКЕ ВЕШТИНЕ

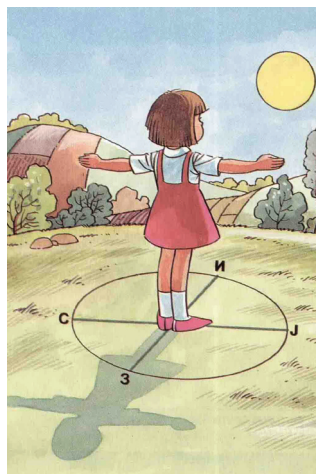
Разуме појам оријентације и наводи начине оријентисања.

Погледај слике.

На линије испод слика упиши начине оријентисања у природи.

а) _____

б) _____

ГЕОГРАФСКЕ ВЕШТИНЕ

Наводи и описује начине представљања Земљине површине (глоб и географска карта).

Заокружи слово испред тачног одговора:

Географска карта је:

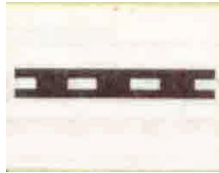
- а) модел на коме је представљена цела површина Земље или њени делови
- б) слика Земље или другог небеског тела од површине копа до унутрашњег језгра
- в) умањена слика једног дела или целе Земљине површине представљена на равни
- г) модел Земљине површине умањена на равни

ГЕОГРАФСКЕ ВЕШТИНЕ

Препознаје и чита географске и допунске елементе карте.

Погледај слике.

На линије испод слика упиши значење картографских знакова:

а) _____

б) _____

в) _____

ФИЗИЧКА ГЕОГРАФИЈА

Именује небеска тела у Сунчевом систему и наводи њихов распоред.

Заокружи слово испред тачног одговора.

У средишту Сунчевог система налази се:

- а) Земља
- б) Месец
- в) Меркур
- г) Сунце

ФИЗИЧКА ГЕОГРАФИЈА

Описује облик Земље и препознаје појаве и процесе везане за њена кретања.

Заокружи слово испред тачног одговора.

Земља је спљоштена само на:

- а) екватору и јужном полу
- б) јужном полу и Гриничу
- в) јужном и на северном полу
- г) екватору и на северном полу

ФИЗИЧКА ГЕОГРАФИЈА

Именује Земљине сфере (литосферу, атмосферу, хидросферу, биосферу) и препознаје њихове основне одлике.

Заокружи слово испред тачног одговора.

Хидросфера је Земљин спољашњи омотач који обухвата:

- а) све воде у атмосфери и биосфери
- б) све воде у атмосфери и Земљиној кори
- в) све воде у океанима и језерима
- г) све воде у рекама, снегу и леду

ДРУШТВЕНА ГЕОГРАФИЈА

Познаје основне појмове о становништву и насељима и уочава њихов просторни распоред.

Допуни реченицу.

Број становника који живи на површини од 1 км² представља _____
_____ насељености.

ДРУШТВЕНА ГЕОГРАФИЈА

Дефинише појам привреде и препознаје привредне делатности и привредне гране.

У левој колони наведене су неке гране индустрије. На линији са десне стране упиши слова оних грана индустрије која припадају лакој индустрији.

а) енергетика	
б) прехранбена индустрија	лака индустрија
в) машинска индустрија	_____
г) металургија	_____
д) текстилна индустрија	

РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА

Препознаје основне природне и друштвене одлике наше државе.

Дате су четири реченице/тврдње.

Ако је реченица/тврдња тачна, заокружи слово Т, ако је нетачна, заокружи слово Н.

а) Ђердапско језеро је природно језеро.	Т	Н
б) Пирот се налази у долини реке Нишаве.	Т	Н
в) Стара планина се налази у источној Србији.	Т	Н
г) Бор је највећи градско насеље на Косову.	Т	Н

РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА

Именује континенте и препознаје њихове основне природне и друштвене одлике.

Одговори на питање.

Како се називају континенти који су најближи Африци?

- а) _____
- б) _____

НИВО 2

ГЕОГРАФСКЕ ВЕШТИНЕ

Одређује стране света у простору и на географској карти.

Одговори на питање.

Окренут си лицем према изласку Сунца.

Која је страна света испред тебе?

Која је страна света иза тебе?

ГЕОГРАФСКЕ ВЕШТИНЕ

Одређује положај места и тачака на географској карти.

Погледај карту Европе.

Словима су обележене државе. На линије упиши њихова имена.

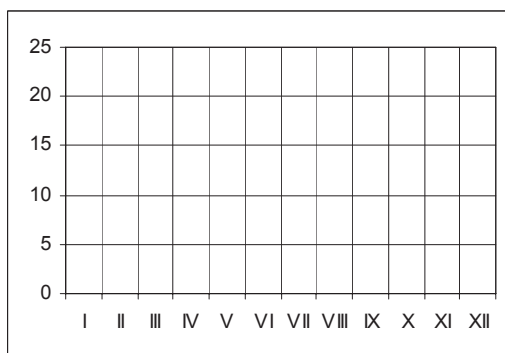
ГЕОГРАФСКЕ ВЕШТИНЕ

Препознаје и објашњава географске чињенице-објекте, појаве, процесе и односе који су представљени моделом, сликом, графиком, табелом и схемом.

У табели су дате вредности средњих месечних температура ваздуха у Лисабону.

Твој задатак је да графички представиш температурне вредности из табеле.

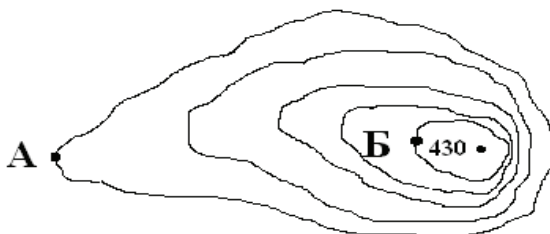
Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
t °C	11	12	13	14	17	19	22	23	21	17	13	12

ГЕОГРАФСКЕ ВЕШТИНЕ

Приказује понуђене географске податке на немој карти картографским изражајним средствима (бојама, линијама, простим геомертијским знацима, симболичким знацима ...), графиком, табелом и схемом.

На шеми је приказан рељеф методом изохипси. Растојање између две суседне изохипсе (еквидистанција) износи 100 метара. Највиша тачка означена је котом од 430 m. Твој задатак је да одредиш надморску висину тачке А и тачке Б и да их упишеш на линије испод шеме.

- а) надморска висина тачке А износи _____
- б) надморска висина тачке Б износи _____

ФИЗИЧКА ГЕОГРАФИЈА

Описује небеска тела и њихова кретања.

У левој колони су наведена нека небеска тела, а у десној њихове одлике.

Твој задатак је да их повежеш уписивањем одговарајућег слова на празне линије у десној колони.

а) звезде	_____	1. тамна и хладна небеска тела
б) метеори	_____	2. усијана, гасовита небеска тела
в) комете	_____	3. лоптаста глава и издужен реп
г) планете		

ФИЗИЧКА ГЕОГРАФИЈА

Разликује и објашњава географске чињенице – објекте, појаве, процесе и односе у Земљиним сферама (литосфери, атмосфери, хидросфери, биосфери.)

У левој колони наведена су својства морске воде, а у десној њихова значења. Твој задатак је да на линији поред сваког својства морске воде упишеш слово које се налази испред његовог значења

а) издизање нивоа морске воде	_____	1. салинитет
б) вертикално кретање морске воде	_____	2. осека
в) спуштање нивоа морске воде	_____	3. таласи
г) сланост морске воде	_____	4. плима
д) хоризонтално кретање морске воде.		

ДРУШТВЕНА ГЕОГРАФИЈА

Разликује и објашњава кретање становништва (природно и механичко) и структуре становништва

Заокружи слово испред тачног одговора.

Природни прираштај представља разлику између:

- а) морталитета и наталитета
- б) наталитета и морталитета
- в) наталитета и емиграција
- г) морталитета и депопулације

ДРУШТВЕНА ГЕОГРАФИЈА

Именује међународне организације у свету (EU, UNICEF, UN, UNESCO, FAO, Црвени крст ...).

У левој колони наведени су пуни називи међународних организација, а у десној њихове скраћенице. Спари пуне називе са скраћеницама уписивањем одговарајућег слова на линије.

a) Дечији фонд Уједињених нација	— 1. FAO
б) Европска унија	— 2. UNICEF
в) Организација Уједињених нација за храну и пољопривреду	— 3. EU

РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА

Описује природне и друштвене одлике наше државе и наводи њене географске регије

Заокружи слово испред тачног одговора:

- a) Мачва је пространа равница између Дрине, Саве и Поцерине.
- б) Турстички центар Дивчибаре налази се на Церу.
- в) Обедска бара се налази на Белом Дриму у Метохији.
- г) Највећи центар Подрињске Србије и Подгорине је Зајача.

РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА

Описује природне и друштвене одлике континената и наводи њихове географске регије.

Са леве стране наведене су географске одлике, а са десне државе Јужне Европе. Твој задатак је да разврсташ географске одлике по државама уписивањем одговарајућих слова на линије.

a) Налази се на Апенинском полуострву.	
б) Њена острва су Крит, Крф, Родос и Евбеја.	
в) Излази на Атлантски океан, а припада Средоземљу.	— 1. Италија
г) Водећа је држава по производњи плуте.	— 2. Грчка
д) “Калчо” је њена национална “индустрија”.	— 3. Португалија
ђ) Налази се на истоку европског Средоземља.	

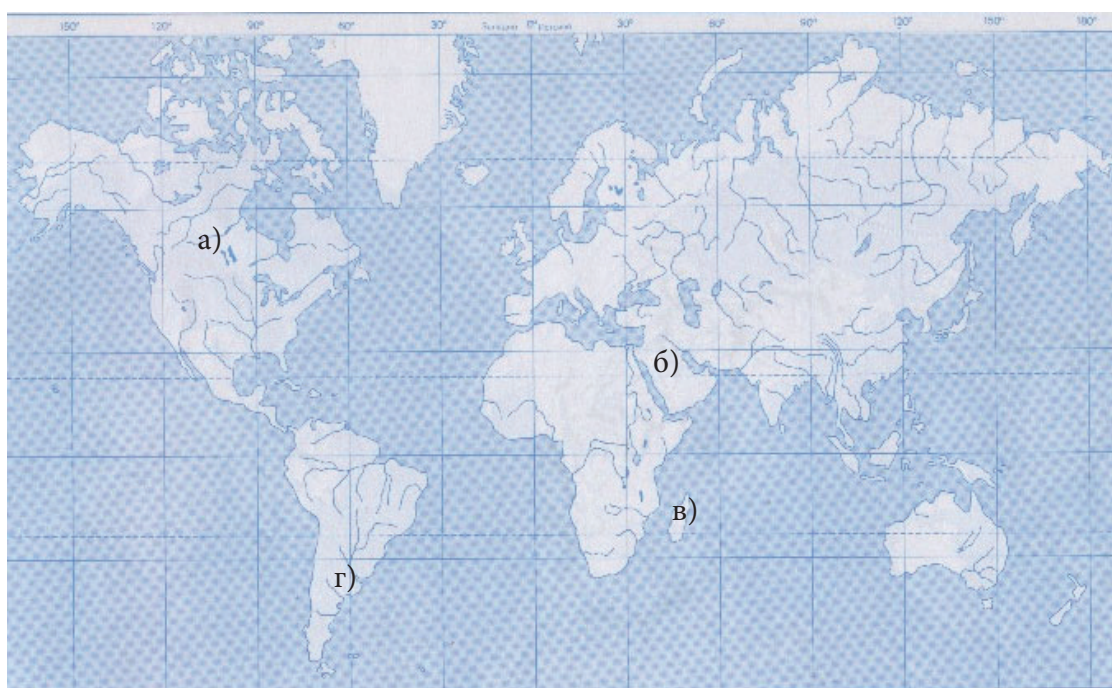
НИВО 3

ГЕОГРАФСКЕ ВЕШТИНЕ

Доноси закључке о просторним (топографским) и каузалним везама географских чињеница – објеката, појава, процеса и односа на основу анализе географске карте.

Погледај карту.

Словима су означене државе. На линије испод карте, у левој колони, упиши имена држава које се налазе на јужној полулопти, а у десној колону упиши имена држава које се налазе на источној полулопти.

државе јужне полулопте

државе источне полулопте

ФИЗИЧКА ГЕОГРАФИЈА

Преознаје димензије Земље и објашњава последице Земљиног облика и њених кретања.

Заокружи слово испред тачног одговора.

Земља се непрекидно обрће – ротира – увек истом брзином око своје замишљене осе у смеру:

- а) север – југ
- б) исток – запад
- в) запад – исток
- г) југ - север

ФИЗИЧКА ГЕОГРАФИЈА

Објашњава физичко-географске законитости у географском омотачу (климатску и биогеографску зоналност) и наводи мере за његову заштиту, обнову и унапређивање.

На линије упиши имена континената на којима су заступљене влажне тропске шуме.

- а) _____
- б) _____
- в) _____
- г) _____

ДРУШТВЕНА ГЕОГРАФИЈА

Објашњава утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај становништва и насеља.

Заокружи слово испред тачног одговора.

Највећи природни прираштај имају:

- а) земље чије становништво има висок културно-образовни ниво
- б) високо развијене индустријске земље
- в) земље у развоју или неразвијене земље
- г) земље са развијеним терцијарним сектором

ДРУШТВЕНА ГЕОГРАФИЈА

Објашњава утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привреде и привредних делатности.

У левој колони наведени су фактори који утичу на развој привредних делатности. Уписивањем одговарајућих слова на празне линије, спари факторе са привредним делатностима.

а) хидроенергија	_____	1. пољопривреда
б) мелиорација	_____	2. саобраћај
в) депопулација	_____	3. туризам
г) инсолација	_____	4. индустрија
д) долине река		

РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА

Објашњава географске везе (просторне и каузалне, директне и индиректне) и законитости (опште и посебне) у нашој земљи и уме да издвоји географске регије.

У левој колони наведене су биљне културе, а у десној региони где се оне највише гаје.

Спари биљне културе са регионима у којима се гаје уписивањем одговарајућих слова на линије.

а) вишња	_____	1. побрђа око Ивањице и Ариља
б) маслина	_____	2. у долини Јужне Мораве, код Вучја
в) шљива	_____	3. у Тимочком рејону
г) винова лоза	_____	4. у Западној Србији и Шумадији
д) малина		

РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА

Објашњава географске везе (просторне и каузалне, директне и индиректне) и законитости (опште и посебне) у Европи и уме да издвоји географске регије.

У левој колони наведене су одлике, а у десној државе на које се те одлике односе.

Разврстај одлике по државама уписивањем одговарајућег слова на линије.

а) Остварује велике приходе од алпског туризма.	
б) Кроз њу највећом дужином протиче река Рајна.	
в) На њеној територији је делта Дунава.	— 1. Аустрија
г) Њени градови су Салцбург, Линц и Грац.	— 2. Румунија
д) Она је највећа држава Средње Европе.	— 3. Немачка
ђ) Трансилванија или Ердељ је њена брдовита покрајина.	

РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА

Објашњава географске везе (просторне и каузалне, директне и индиректне) и законитости (опште и посебне) на ваневропским континентима и уме да издвоји географске регије.

Дато је шест реченица/тврдњи које се односе на Источну Африку. Ако је реченица/тврдња тачна заокружи слово Т, ако је нетачна заокружи слово Н.

а) Источна Африка обухвата Етиопску и Језерску висораван	Т	Н
б) Услови за живот су веома неповољни на висинама од 1700-2500м	Т	Н
в) У Источној Африци се гаје: кафа, памук, каранфилић, кининовац	Т	Н
г) У Источној Африци највећа држава је Џибути	Т	Н

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

Anderson, L.W. & Krathwohl, D.R. (eds.) (2001): *A taxonomy for learning, teaching and assessing: A revision of Bloom's Taxonomy of educational objectives*. New York: Longman.

Blum, B.S. (1981): *Taksonomija ili klasifikacija obrazovnih i odgojnih ciljeva*. Beograd: Republički zavod za unapređenje vaspitanja i obrazovanja.

Catling, S. (2003): *The State of Primary Geography*, paper delivered at the Geographical Association Annual Conference, 'Valuing Geography', University of Derby.

Ђере, К. (1981): *Методика наставе географије*. Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад.

Ивков А. (2002): *Настава географије у основним и средњим школама*. Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад.

Izrada predloga standarda učeničkih postignuća za kraj obaveznog obrazovanja, Geografija-draft 2- materijal za internu upotrebu. (2006): Beograd: Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja.

Јеврић, М. (1993): *Корелација географије са другим предметима са освртом на израду (оперативних) планова*. Зборник радова, Но XLII, Географски факултет, Београд.

Fajgelj, S. (2005): *Psihometrija-metod i teorija psihološkog merenja (drugo dopunjeno izdanje)*, Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.

Fajgelj, S. (2007): *Metode istraživanja ponašanja (III dopunjeno izdanje)*, Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.

Halocha, J. (2006): *Fieldwork in Primary Geography: Developing a model for the 21st Century*, in: Daniela Schmnick (Ed.): *Research on Learning and Teaching in Primary Geography*, 93-108. Karlsruhe: Pädagogische Hochschule.

Haubrich, H. (1992), *Geographische Erziehung im Internationalen Blickfeld*. International Geography Standards, Washington

Kirsh, I., de Jong, J., Lafontaine, D., McQueen, J., Mendelovits, J. & Monseur, C. (2002): *Reading for Change: Performance and Engagement across Countries*. Paris: OECD Publications.

Klieme E, Avenarius H, Blum W, Döbrich P, Gruber H, Prenzel M, Reiss K, Riquarts K, Rost J, Tenorth H E, Vollmer H (2004): *The Development of National Educational Standards an expertise*. Bundesministerium für Bildung und Forschung / Federal Ministry of Education and Research.

Komlenović, Dj. (2003): *Organizacija geografske nastave u školskim kurikulumima u svetu i primena iskustava u nastavi geografije Srbije*, doktorska disertacija, Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Departman za Geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.

Комленовић Ђ. (2003): *Реформа образовања у Републици Србији и место географије у основном и обавезном образовању*. Глобус, бр. 28, Српско географско друштво, Београд.

Комленовић Ђ. (2004): *Пут до савременог образовања*. Српско географско друштво, Београд.

Комленовић, Ђ. (2007): Geografsko obrazovanje zasnovano na dokazima; u M. Todorović (ur.): *Zbornik radova Prvi kongres srpskih geografa*, knjiga 3, 1237-1241. Beograd: Srpsko geografsko društvo.

Крнјацић, З. (2004): Izgradnja znanja i razvijanje sposobnosti; u S. Milanović-Nahod i N. Šaranović-Božanović (prir.): *Znanje i postignuće* (116-129). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.

Morgan, J., & D. Lambert (2005): Geography, Curriculum planning/curriculum thinking, in: J. Hardcastle and D. Lambert (Eds): *Teaching School subjects* 11-19, 73-96. London and New York: Routledge.

National Research Council (1996): *National Science Education Standards*. Washington, DC: National Academy Press.

Ромелић, Ј. (1999): *Практикум из методике наставе географије*. Природно-математички-факултет, Институт за географију, Нови Сад.

Ромелић, Ј. (2003): *Методике наставе географије*. Универзитет у Новом Саду, Природно-математички-факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад.

Рудић, В. (1998): *Методика наставе географије*. Географски факултет, Универзитет у Београду.

Васовић, М. (1971): Регионална географија. *Карактеристичне регије на Земљиној површини*. Београд.

Закон о основама система образовања и васпитања: *Службени гласник РС*, бр. 62/03 и 64/03, 72/2009.

Правилник о наставном плану и програму за осми разред основног образовања и васпитања, “Службени гласник РС - Просветни гласник”, бр. 9/06

Правилник о наставном плану за други циклус основног образовања и васпитања и наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања, “Службени гласник РС - Просветни гласник”, бр. 6/06.

Правилник о наставном плану и програму за пети разред основног образовања и васпитања, “Службени гласник РС - Просветни гласник”, 05/95, 04/03 и бр. 6/07

Правилник о наставном плану и програму за шести разред основног образовања и васпитања, “Службени гласник РС - Просветни гласник”, бр. 5/08

Правилник о наставном плану и програму за седми разред основног образовања и васпитања, “Службени гласник РС - Просветни гласник”, бр. 9/06 и 6/09.

Координатор: **др Ђурђица Комленовић**, Завод за унапређивање квалитета образовања и васпитања, Београд

Стручни саветник: **проф. др Мила Павловић**, Географски факултет, Београд

Чланови радне групе:

проф. др Јован Ромелић, Природно-математички факултет, Департаман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад

Радојка Влајев, ОШ „Јосиф Панчић“, Београд

мр Јован Анђелковић, Железничко-техничка школа, Београд

Милена Перишић, ОШ „Скадарлија“, Београд

Зорка Шијан, ОШ „Исидора Секулић“, Београд

Јасна Перић, Шеста београдска гимназија, Београд

Стручни консултанти:

мр Ксенија Крстић, Институт за психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду

Gerben van Lent, Educational Testing Service Europe

George Bethell, Educational Testing Service Europe

Algirdas Zabulionis, Educational Testing Service Europe

Група за статистичку анализу:

др Јованка Вукмировић

Јелена Пантић

Јелена Николић

Бранислава Цида

Лектура и коректура:

мр Александра Станић

Тања Трбојевић

Дизајн:

Мирослав Јовановић

Тираж: 2000